

بررسی رابطه سرمایه اجتماعی با عملکرد شغلی اساتید دانشگاه پیام نور استان لرستان

ایوب گراوند*
مريم موسیوند**
سیده‌هدی ویسه***

چکیده

هدف این پژوهش، بررسی رابطه میان سرمایه اجتماعی و عملکرد شغلی اساتید دانشگاه پیام نور استان لرستان با تاکید بر آموزه‌های دینی می‌باشد. روش تحقیق در این پژوهش توصیفی، از نوع همبستگی است. جامعه آماری پژوهش، اساتید دانشگاه پیام نور استان لرستان می‌باشند که از میان آنها تعداد ۳۸۰ نفر با روش تصادفی ساده انتخاب شد. ابزار گردآوری داده‌ها، پرسش‌نامه سنجش سرمایه اجتماعی و عملکرد شغلی می‌باشد. برای تبیین تاثیر هر یک از مولفه‌های سرمایه اجتماعی بر عملکرد شغلی مدیران از ضریب همبستگی پیرسون و رگرسیون چندگانه $R^2 = 0.78$ در تایید خطی بودن آن استفاده شده است.

نتایج پژوهش نشان داد که میان سرمایه اجتماعی و عملکرد شغلی اساتید رابطه معنادار وجود دارد. همچنین بین اعتماد، مشارکت سیاسی، توانایی برقراری روابط اجتماعی غیررسمی، تنوع در معاشرت‌ها و دوستی‌ها از مولفه‌های سرمایه اجتماعی و عملکرد شغلی اساتید رابطه مثبت و معنادار وجود دارد. نتایج رگرسیون با روش گام‌به‌گام نشان می‌دهد که از چهار مولفه سرمایه اجتماعی: اعتماد، توانایی برقراری روابط اجتماعی غیررسمی، تنوع در معاشرت‌ها و مشارکت سیاسی، به ترتیب، بهترین پیش‌بینی‌کننده عملکرد شغلی هستند و روی هم‌رفته ۷۸ درصد واریانس عملکرد شغلی اساتید را تعیین می‌کنند.

کلیدواژه‌ها

سرمایه اجتماعی، عملکرد شغلی، اساتید دانشگاه پیام نور استان لرستان.

garavandauob@yahoo.com
moosivand1@gmail.com
amir7912000@yahoo.com

* عضو هیات علمی دانشگاه پیام نور
** عضو هیات علمی دانشگاه پیام نور
*** استادیار دانشگاه ایلام

مقدمه

از مباحث بسیار مهم جهان، در دهه اخیر، بحث سرمایه انسانی^۱ است. سرمایه انسانی، یا به عبارتی کیفیت نیروی کار و یا دانش نهادینه شده در انسان، باعث افزایش تولید و رشد اقتصادی کشورها می گردد. سرمایه انسانی، اگرچه از زمان اقتصاددانان کلاسیک مورد بحث بوده اما آنچه در دهه های اخیر مورد توجه قرار گرفته است، مدل سازی و ارائه الگوهای ملی از رشد اقتصادی است که در آنها سرمایه انسانی لحاظ شده باشد. به عبارتی، از بحث کلاسیکی تولید که فقط تابع نیروی کار و سرمایه فرض می شد، عامل کیفی نیروی کار یا سرمایه انسانی نیز باید به مثابه یک متغیر در این توابع وارد شوند.

از نظر کلمن (۱۹۹۹: ۶۵) سرمایه اجتماعی، شامل این موارد می گردد: تعهدات و انتظارات، روابط اقتدار، ظرفیت بالقوه اطلاعات، هنجارها و ضمانت های اجرایی موثر.

در یک دسته بندی دیگر نیز سرمایه اجتماعی به سه بعد زیر تقسیم گردیده است:

(۱) بعد ساختاری؛ با تاکید بر: الف) پیوندهای موجود در شبکه ب) شکل و ترتیب شبکه

ج) تناسب سازمانی

(۲) بعد شناختی؛ با تاکید بر: الف) زبان و علائم مشترک ب) روایت های مشترک

(۳) بعد ارتباطی؛ با تاکید بر: الف) اعتماد ب) هنجارها ج) تعهدات و روابط متقابل د)

تعیین هویت مشترک (Nahapiet & Ghoshal, 1998).

سرمایه اجتماعی یا بعد معنوی یک اجتماع، میراثی تاریخی و مذهبی است که از طریق تشویق افراد به «همکاری» و «مشارکت» در تعاملات اجتماعی، قادر است به حل میزان بیشتری از معضلات موجود در آن اجتماع، فائق آید و حرکت به سوی رشد و توسعه اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و اجتماعی را امکان پذیر سازد. پیش نیاز رسیدن به این توسعه و پیشرفت، به طور قطعی بالارفتن عملکردهای شغلی افراد جامعه است.

چنانچه بخواهیم تقسیم بندی ذکر شده از نگاه ناهاپیت و گوشال را با مولفه های قرآنی بازیابی نماییم، خواهیم دید که برای مسلمانان ایران و جهان، شاخص های سرمایه اجتماعی موضوعات بیگانه ای نمی باشند بلکه کاملاً هماهنگ با قرآن کریم بوده و قرآن شاخص هایی

را در ۱۴۰۰ سال پیش مطرح کرده است که بسیار دقیق تر و کامل تر از شاخص‌های ارائه شده در طول سه دهه اخیر توسط محققان غربی است. در این میان، قرآن کریم به عنوان یک سرمایه اجتماعی؛ مجموعه‌ای از دستورالعمل‌های اخلاقی، اجتماعی و ارزشی است و در برگیرنده مجموعه‌ای از امکانات حقیقی است که کمک شایانی به اجتماعی شدن افراد می‌کند.

سرمایه اجتماعی اسلامی در بُعد شناختی، بر اساس اصول وحدت و اخوت، فضایل اخلاقی نظیر: حُسن ظن، صداقت، درست کاری، مهربانی، تواضع، خوش خلقی، گشاده رویی، همدردی و کمک کردن به دیگران، بخشندگی و گذشت، پرهیز از آزار و اذیت، رعایت حقوق دیگران، فداکاری و ترجیح منافع دیگران بر منفعت شخصی و تحریم بدگویی، غیبت، تهمت، تبعیض و تعصب قومی و سایر رذایل اخلاقی شکل می‌گیرد و اصولی مانند: تعاون، مصابره و مرابطه، مشورت و تکافل اجتماعی، در کنار جنبه اجتماعی بسیاری از احکام و دستورات اسلام مانند نماز جماعت، نماز جمعه، امر به معروف و نهی از منکر، حج، خمس و زکات، شکل دهنده سرمایه اجتماعی اسلامی در بعد ساختاری هستند. بعد ارتباطی آن را می‌توان از طریق شاخص‌هایی نظیر اعتماد و هنجارهای اجتماعی شناخت. به طور کلی اعتماد، شاخص مناسبی برای پیوندهای مثبت و متقابل است و به همین دلیل، به عنوان مهم‌ترین شاخص سرمایه اجتماعی در نظر گرفته می‌شود. علاوه بر آن، امانتداری، اخلاص، صداقت، تقوا، پرهیز از تجاوز، اذیت و رساندن ضرر به دیگران از اصول مورد تأکید در اخلاق اسلامی هستند که تأثیر به‌سزایی در ایجاد اعتماد میان افراد و گروه‌ها دارند (فصیحی، ۱۳۸۶). در اسلام، خصوصیات اخلاقی نامبرده بسیار مورد تأکید می‌باشد، از آن جمله می‌توان به آیه ۱ سوره مائده، آیه ۵۸ سوره نساء، آیه ۱۱۹ سوره توبه و آیه ۸۷ سوره مائده اشاره کرد که به ترتیب: وفای به عهد و پیمان، امانتداری، صداقت، و پرهیز از ظلم و تجاوز در آنها مطرح شده است. در اسلام، حُسن ظن و اعتماد به سایر مسلمانان یک اصل و از فضایل اخلاقی است که سبب اعتماد به دیگران می‌گردد. ضرورت حُسن ظن مسلمانان به یکدیگر در آیه ۱۲ سوره نور بیان شده و در آیه ۱۲ سوره حجرات مسلمانان از بدگمانی و سوءظن نسبت به هم، نهی شده‌اند. یکی از عوامل کاهش اعتماد در میان مردم یک جامعه، تفاوت‌های قومی و زبانی است (نک، ۲۰۰۱). تعصبات

قومی، نژادی و زبانی، اعتماد را در میان افرادی که نژاد یا زبان متفاوتی دارند، کاهش می‌دهد. آیات ۱۰ و ۱۳ سوره حجرات و بیان اصل اخوت تمام این تعصبات نژادی را زیر پا گذاشته و اعتماد را به بالاترین حد می‌رساند. آیه ۱۰۳ سوره آل عمران با بیان اصل وحدت، تاکید دارد تا نابرابری‌های اجتماعی را به حداقل برساند و اعتماد افزایش یابد. از اصول اجتماعی دیگری که در دین اسلام مطرح شده است، نظارت همگانی و کنترل اجتماعی است که در قالب دو اصل زیر بنایی امر به معروف و نهی از منکر محقق می‌شود و در آیات ۷۱ سوره توبه؛ ۱۰۴، ۱۱۰ و ۱۱۴ سوره آل عمران؛ ۱۷ سوره لقمان؛ ۱۷ سوره حج؛ ۹ سوره توبه و ۱۵۷ سوره اعراف به آن اشاره شده است. آنچه این دو اصل را با ایجاد سرمایه اجتماعی پیوند می‌دهد، این نکته است که این دو اصل، زیربنای دیگر اصول هستند و در صورت زنده بودن اینها، سایر دستورات دین نیز در جامعه زنده خواهند بود. این دو اصل به‌عنوان دو اصل نظارت همگانی، به تمام افراد اجازه می‌دهند با هر نوع کجروی و هنجارشکنی در حد توان خود، مقابله نمایند و در صورتی که ارزش‌ها و هنجارها از چنین ضمانت اجرایی در جامعه برخوردار باشند، کمتر کسی پیدا می‌شود که هنجارها را نقض نماید. در این صورت، امنیت، آرامش و اعتماد بر جامعه حاکم می‌شود و کنش‌های فردی و اجتماعی تسهیل می‌گردند (فصیحی، ۱۳۸۶)؛ چراکه از دیگر عوامل پایین بودن سطح اعتماد در جوامع مختلف، وجود نابرابری‌های اجتماعی و اقتصادی است (نک، ۲۰۰۱).

هنجارهای اجتماعی

نوع دیگری از سرمایه اجتماعی - شناختی، هنجارهای اجتماعی می‌باشد. از نظر پاتنام (۱۹۹۳)، هر چه ایمان و معنویت در میان افراد جامعه اسلامی قوی‌تر و عمیق‌تر باشد، هنجارهای اجتماعی در آن جامعه رواج بیشتری خواهد یافت و سرمایه اجتماعی بیشتر خواهد شد. در آیات ۳۷ سوره اسراء، ۵۴ سوره مائده، ۸۸ سوره حجر و ۲۱۵ سوره شعراء، مسأله تواضع و فروتنی مطرح شده و در آیات ۹۶ سوره مومنون، ۳۴ سوره فصلت و ۵۳ سوره اسراء، از خوش خلقی به‌عنوان یکی از صفات اخلاقی برجسته یاد شده و مسأله بخشش و گذشت در برخی از آیات مانند آیات ۱۷۸ و ۲۳۷ سوره بقره، ۱۲۶ سوره نحل، ۲۲ سوره نور، ۱۴ سوره تغابن و ۴۰ سوره شوری ذکر شده است.

بعضی از محققان مایلند تا سرمایه اجتماعی را در سطح کلان مطالعه کرده و بر ماهیت ثانویه مزایای فردی آن تاکید کنند. آنها سرمایه اجتماعی را ویژگی واحد اجتماعی به جای عامل فردی در نظر می‌گیرند و مزایای فردی حاصل از وجود سرمایه اجتماعی و مشکلات فردی ایجاد شده ناشی از عدم وجود آن را در درجه دوم اهمیت قرار می‌دهند.

الگوی دیگر که توسط محققان مورد استفاده قرار می‌گیرد، مدل منفعت شخصی از سرمایه اجتماعی است؛ در این حالت به‌طور آشکاری بر افراد و دارایی‌های اجتماعی‌شان از قبیل منفعت و جایگاه اجتماعی، گواهی‌نامه‌های تحصیلی و غیره، تمرکز می‌شود به‌طور کلی در این مدل، تمرکز بر نتایج حاصل برای اشخاص یا واحد فردی مدنظر قرار می‌گیرد (Leana & Van Buren, 1999).

مساله عصر ما فقط این نیست که چگونه بهره‌وری افزایش یابد و سازمان‌ها کارا تر شوند؛ بلکه باید در برابر افزایش و اهمیت روزافزون تعقل ابزاری و توجه روزافزون به بازدهی مادی، تعقل ارزشی هم مدنظر قرار گیرد؛ به گونه‌ای که حقانیت و آزادی و کرامت انسانی از گزند و تهدید سازمان‌های کارا در امان بمانند؛ انسان‌ها و روابط آنها در سازمان‌ها مدنظر قرار گیرند و سیستم‌های اجتماعی به گونه‌ای سازماندهی شوند که روح اطمینان و اعتماد در ساختار آنها رسوخ نماید و موجد منابع ارزشمندی برای توسعه سرمایه اجتماعی آنها گردد؛ بنابراین نباید نقش مذهب و اعتقادات دینی به‌عنوان یکی از مولفه‌های تاثیرگذار بر سطح سرمایه اجتماعی را نادیده گرفت؛ چراکه در بسیاری از مطالعات به اثبات رسیده است (محسنی تبریزی، ۱۳۸۹). با توجه به روحیه مذهبی موجود در ایران می‌توان با تبیین بهتر فرهنگ غنی قرآن و اسلام و آگاه‌سازی جامعه با تمامی ابعاد سرمایه اجتماعی، پیامدهای مثبت آن را تبیین و تحت کنترل درآورد؛ ضمن اینکه پایبندی مدیران بخش عمومی به اخلاقیات و تبلور این تعهد در رفتارهای آنها، موجب توسعه سرمایه اجتماعی می‌شود؛ یعنی مدیرانی که اصول اخلاقی را در عملکرد و تصمیم‌های سازمانی به کار می‌گیرند، با توسعه روابط مبتنی بر اخلاقیات، سرمایه اجتماعی ایجاد می‌کنند (قدسی، ۱۳۸۹: ۶۵).

بنابراین اگر بپذیریم که سرمایه اجتماعی نیز همانند سایر اشکال سرمایه، نقش موثری در فرایند تولید دارد، نباید از این قانون استهلاک، مستثنی شود، به این معنا که سرمایه اجتماعی اگر افزایش نیابد و یا برای ترویج آن اقدامی صورت نپذیرد، رو به کاهش گذاشته و فرایند سرمایه گذاری و تولید را در کشور دچار اشکال می‌سازد. یکی از دلایل اصلی کاهش سطح سرمایه اجتماعی در یک جامعه، آن است که اقدامات کاهش دهنده سطح سرمایه اجتماعی مانند فساد، تقلب، اختلاس، دروغ و شایعات، بیشتر از عوامل افزایش دهنده سطح سرمایه اجتماعی همچون عمل به احکام قرآن، صداقت و درستکاری در جامعه رواج پیدا می‌کند و به تدریج باعث می‌شود سطح سرمایه اجتماعی در جامعه کاهش یابد.

سرمایه اجتماعی را مجموعه‌ای از هنجارهای موجود در سیستم اجتماعی - که از یک طرف موجب ارتقای تبادلات و سطح همکاری اعضای آن جامعه و از طرف دیگر موجب پایین آمدن سطح هزینه‌های تبادلات و ارتباطات می‌گردد - تعریف کرده‌اند. بر این اساس، می‌توان مفهوم سرمایه اجتماعی اسلامی را مطرح کرد که تعریف کلی آن، همان تعریف سرمایه اجتماعی است، با این تفاوت که سرمایه اجتماعی اسلامی بر اساس اصول اسلامی نظیر: وحدت، اخوت و تعاون شکل می‌گیرد و توسعه می‌یابد. سرمایه اجتماعی اسلامی، همان انواع و اجزای سرمایه اجتماعی را دارا می‌باشد؛ یعنی انواع سرمایه اجتماعی ساختاری و شناختی و سطوح مختلف خرد، میانی و کلان برای سرمایه اجتماعی اسلامی هم وجود دارد. بنابراین، سرمایه اجتماعی اسلامی از نظر شیوه‌های شکل‌گیری و توسعه، متفاوت از سرمایه اجتماعی غیراسلامی است، ولی همان انواع و کارکردها را دارا می‌باشد (افسری، ۱۳۹۲).

برخی از مزایای مورد اشاره این افراد به شرح ذیل می‌باشد: اشتراک گذاشتن بهتر دانش، ایجاد روابط مبتنی بر اعتماد، ایجاد روح تعاون، کاهش نرخ جابه‌جایی، کاهش هزینه‌های استخدام، کمک به آموزش، ابقای دانش سازمانی، کاهش تغییرات نیروی کار، افزایش فعالیت‌های مرتبط با ثبات سازمانی و درک مشترک (کوهن و پروساک، ۲۰۰۱: ۷۶).

مبانی نظری و پیشینه تحقیق

مفهوم «سرمایه» در نظر بوردیو، از مفهوم پولی سرمایه در اقتصاد بسیار گسترده تر است؛ سرمایه «منابع» عمومیت یافته است که می تواند به شکل پولی یا غیرپولی و نیز ملموس یا غیرملموس وجود داشته باشد (آن‌هایر و دیگران^۱، ۱۹۹۵: ۸۶۲). به اعتقاد (بوردیو، ۱۹۸۴: ۴۴)، ساختار اجتماعی هر جامعه سرمایه‌داری پیشرفته‌ای، همانند نوعی فضای اجتماعی^۲ پیچیده است که در آن اشکال متنوع سرمایه، موقعیت‌های اجتماعی‌ای را که به گونه‌ای افقی و سلسله مراتبی متمایز است، تعیین می‌کنند؛ اگرچه هر نوع دارایی، مالکیت یا کالایی که در جامعه ارزشمند شمرده می‌شود، می‌تواند نوعی سرمایه باشد، اما بوردیو در مقاله‌ای با عنوان اشکال سرمایه (۱۹۸۱)، از سه نوع سرمایه اصلی اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی نام می‌برد و برای آنها از سایر سرمایه‌ها ارزش بیشتری قائل می‌شود.

سه تن از متفکرانی که در کارهایشان به سرمایه توجه نشان داده‌اند، عبارتند از: آدام اسمیت، استوارت میل و کارل مارکس. واقعیت آن است که رویکرد هر سه‌ی این افراد به سرمایه، رویکردی اقتصادی بوده است (استوربرگ، ۲۰۰۲: ۴۷) و در افکار اقتصادی، مفهوم سرمایه در ابتدا به معنای انباشت مقداری پول است که به امید بازدهی سودآوری در آینده، سرمایه‌گذاری می‌شود (فیلد، ۱۳۸۵: ۱۹). از نظر بوردیو نیز، سرمایه اقتصادی به درآمد پولی و همچنین سایر منابع و دارایی‌های مالی گفته می‌شود و تظاهر نهادینه‌اش را در حقوق مالکیت می‌یابد. سرمایه اقتصادی، به واسطه خصلت‌اش در دنیای امروز به مثابه پول و اشیاء مادی است که در مقابل تولید کالا و خدمات به کار می‌رود (بوردیو، ۱۳۸۴: ۱۳۷).

اصطلاح سرمایه اجتماعی قبل از سال ۱۹۱۶ و برای نخستین بار در مقاله‌ای توسط هانی فان^۳ از دانشگاه ویرجینیای غربی مطرح شده است (الوانی و سید نقوی، ۱۳۸۱: ۳)، اما [این] مفهوم تنها در دهه ۱۹۸۰ بود که به شدت مورد توجه قرار گرفت و توانست با گسترش نظری و تجربی جایگاه تعریف شده‌ای را در میان نظریه‌های جامعه‌شناسی به خود اختصاص

1. Anheier and et all

2. Social space

3. Hanifan

دهد (توسلی و موسوی، ۱۳۸۴: ۵). در دهه ۱۹۸۰، این اصطلاح، توسط جیمز کلمن (جامعه‌شناس) در معنای وسیع‌تری مورد استفاده قرار گرفت و رابرت پاتنام (دانشمند علوم سیاسی)، نفر دومی بود که بحث قوی و پرشوری را در مورد نقش سرمایه اجتماعی و جامعه مدنی هم در ایتالیا و هم در ایالت متحده برانگیخت (فوکویاما، ۱۳۸۴: ۱۰). پس از آن، بوردیو در فرانسه ابعاد دیگری از این مفهوم را روشن نمود. او تلاش کرده است که مطالعه سیستماتیک منظمی از سرمایه اجتماعی داشته باشد (توسلی و موسوی، ۱۳۸۴: ۵).

اگرچه مفهوم سرمایه اجتماعی قبل از بوردیو، ابداع و تحقیقات بسیاری درباره آن انجام شده بود اما تقریباً همه محققان بر این عقیده‌اند که مفهوم «سرمایه فرهنگی برای نخستین بار از سوی پیر بوردیو در اوایل دهه ۱۹۶۰ به کار رفته است. در این زمان، مفهوم سرمایه به حوزه فرهنگ و هنر نیز راه یافت و مفهوم سرمایه فرهنگی به وجود آمد» (تراسبی، ۱۳۸۲). ولی واقعیت آن است که اگرچه مفهوم سرمایه اجتماعی به همراه شاخص‌های متعدد ذکر شده برای آن، سابقه‌ای کمتر از سه دهه در ادبیات اقتصادی و اجتماعی غرب دارد، اما این مفهوم به همراه شاخص‌های آن برای هیچ فردی، گنگ و ناشناخته نیست و به‌ویژه برای مسلمانان و به‌خصوص ایرانیان با فرهنگ غنی و تمدن اسلامی پیشرو، این مفهوم به همراه شاخص‌های آن جزء ارزش‌های والای انسانی به‌شمار آمده که می‌تواند موجب ترقی فرد و جامعه شود.

این مفهوم برخلاف بسیاری از مفاهیم علوم انسانی غربی، واژه‌ای کاملاً آشنا و سازگار با فرهنگ اسلام و ایران است و به همین دلیل، پذیرش آن در جامعه و گسترش ابعاد آن، می‌تواند بسیار سریع و موثر اتفاق افتد. بدیهی است که هر چه یک ایده یا موضوع علمی با فرهنگ، آیین و تاریخ یک کشور بیشتر سنخیت داشته باشد، می‌تواند اثرگذاری مثبت بیشتری داشته باشد.

بوردیو در تعریف سرمایه فرهنگی، آن را خصلت‌ها و عادات دیرپایی می‌داند که طی فرایند جامعه‌پذیری حاصل می‌شوند و اهداف فرهنگی ارزشمندی مثل صلاحیت‌های تحصیلی و فرهیختگی را در بر می‌گیرد (آن‌هایر و دیگران، ۱۹۹۵). از سوی دیگر به اعتقاد وی داشتن سرمایه فرهنگی کارکردهای مختلفی دارد: اولاً، کسب مشروعیت از طریق بقیه

سرمایه‌ها، منوط به تبدیل شدن آنها به سرمایه فرهنگی است. کسی که به واسطه سرمایه فرهنگی، منزلت دارد، می‌تواند روایت خود را از دنیای اجتماعی بر دیگران تحمیل کند. ثانیاً، داشتن سرمایه فرهنگی بدین معنا است که فرد می‌تواند خود را از الزامات زندگی روزمره جدا نماید و نوعی گزینش دلخواه در عرصه فرهنگ انجام دهد. به بیان خود بوردیو، «زیبایی‌شناسی محض از اخلاق یا همان خلق و خووی فاصله گرفتن گزینشی از الزامات طبیعی و اجتماعی نشأت می‌گیرد» (فاضلی، ۱۳۸۲: ۳۸).

روش تحقیق

روش تحقیق در این پژوهش، توصیفی از نوع همبستگی می‌باشد. در این نوع روش تحقیق، رابطه بین دو یا چند متغیر مورد بررسی قرار می‌گیرد. جامعه آماری این تحقیق شامل: کلیه اساتید دانشگاه پیام نور استان لرستان به تعداد ۱۲۹۷ نفر است که از جامعه آماری فوق، نمونه‌ای به تعداد ۳۸۰ نفر با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی ساده انتخاب شدند.

ابزار گردآوری داده‌ها شامل دو پرسش‌نامه به شرح ذیل می‌باشد:

الف) پرسش‌نامه عملکرد مدیران؛ این پرسش‌نامه هر یک از ۵ بخش و ۲۶ سوال ۵ گزینه‌ای (همیشه، اغلب، گاهی، بندرت، هرگز) تکمیل شده است.

ضریب پایایی این پرسش‌نامه در تحقیق (آقایی، ۱۳۸۲: ۸۷) برابر با ۰/۹۳ می‌باشد. در این تحقیق نیز با استفاده از روش آلفای کرونباخ برابر با ۰/۹۰ بدست آمد.

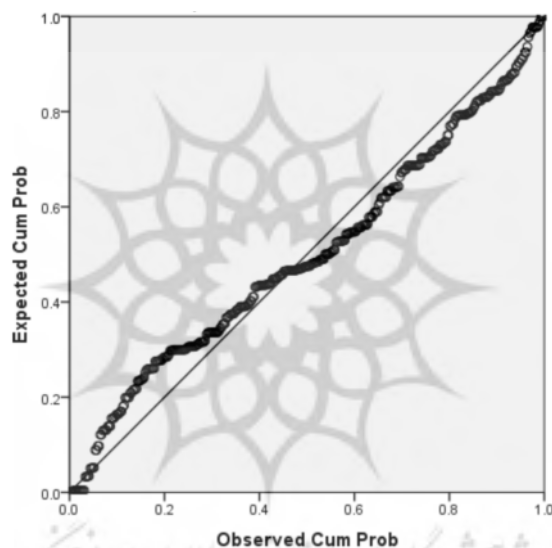
ب) پرسش‌نامه سرمایه اجتماعی (مهری، ۱۳۸۴: ۴۳)؛ این پرسش‌نامه شامل ۱۵ سوال می‌باشد که شامل مولفه‌های: اعتماد، توانایی برقراری روابط اجتماعی غیررسمی، تنوع در معاشرت‌ها، دوستی‌ها و مشارکت سیاسی می‌باشد.

برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از آمار استنباطی (ضریب همبستگی پیرسون و رگرسیون چندگانه) و برای پاسخ‌گویی به سوالات و آزمون کولموگروف، اسمیرنف و از روش آماری آلفای کرونباخ برای محاسبه ضرایب پایایی استفاده شد. عملیات آماری با استفاده از نرم افزار spss نسخه ۲۲ انجام شد.

یافته‌های تحقیق

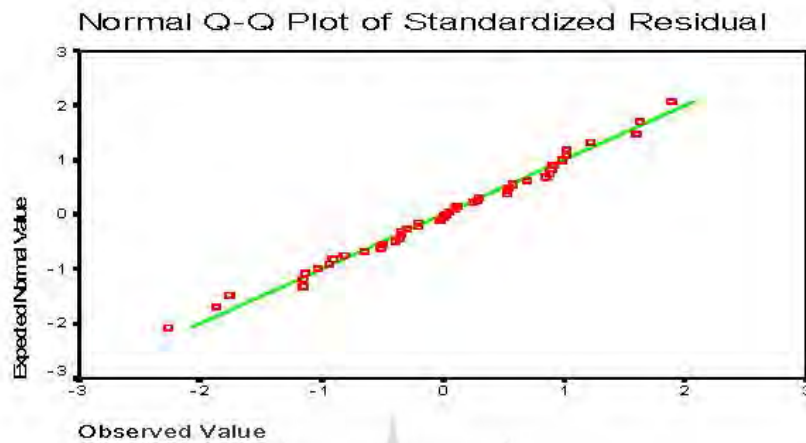
فرضیه اصلی: بین سرمایه اجتماعی و عملکرد شغلی اساتید دانشگاه پیام نور استان لرستان رابطه مثبت و معناداری وجود دارد.

ابتدا مفروضات تحلیل رگرسیون را بررسی می‌کنیم: برای بررسی مفروضه سوم، باید نمودارهای رابطه بین متغیرهای مستقل (مولفه‌های میزان استفاده بهینه از سرمایه اجتماعی) و وابسته (عملکرد شغلی) رسم شود:

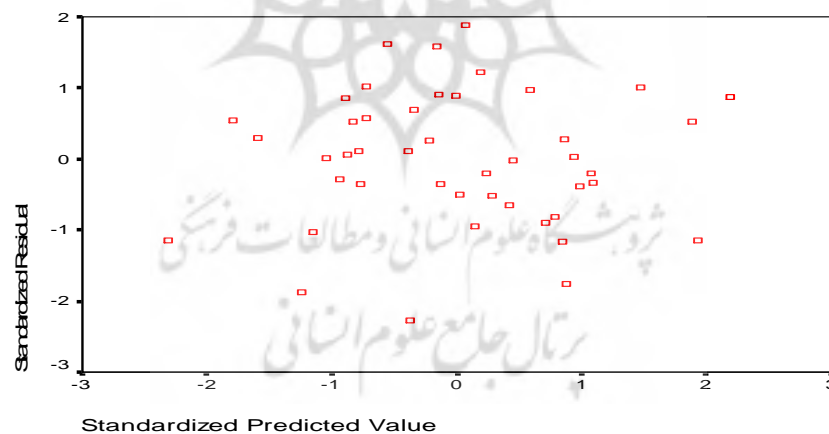
نمودار (۱): ماتریس بررسی رابطه خطی میان متغیر مستقل و وابسته

برای تفسیر خطی بودن رابطه‌ها باید به ردیف آخر ماتریس توجه شود. همان‌طور که نمودارهای ردیف آخر نشان می‌دهد، بهترین رابطه بین متغیرهای مستقل و وابسته همان رابطه خطی می‌باشد. برای بررسی مفروضه چهارم، که برای تمام مقادیر متغیر مستقل باید توزیع مقادیر متغیر وابسته، نرمال باشد؛ برای این منظور، باید توزیع باقیمانده‌ها نرمال باشد.

نمودار ۲): نمودار Q-Q بررسی نرمال بودن باقیمانده‌ها مدل رگرسیون

نمودار Q-Q، نرمال بودن باقیمانده‌ها را تایید می‌کند؛ زیرا باقیمانده‌ها تقریباً روی خط مستقیم قرار گرفته‌اند.

نمودار ۳): نمودار باقیمانده‌ها در مقابل مقادیر پیش‌بینی شده به منظور بررسی ثابت بودن

واریانس متغیر وابسته در تمام مقادیر متغیر مستقل

هم‌اکنون که تمام مفروضات تحلیل رگرسیون چندگانه مربوط به رابطه بین سرمایه و

عملکرد شغلی مورد تایید قرار گرفت به بررسی فرضیه تحقیق می‌پردازیم:

جدول (۱): خلاصه نتایج رگرسیون به روش ورود
برای پیش‌بینی عملکرد شغلی اساتید از روی مولفه‌های سرمایه اجتماعی

.۸۳	ضریب همبستگی چندگانه
.۷۸۸	ضریب تعیین
.۷۸۶	ضریب تعیین تصحیح شده
.۳۱۸	خطای معیار
.۶۲۷	دوربین واتسون
.۰۰۰	سطح معناداری

جدول (۲): خلاصه نتایج رگرسیون گام به گام
برای پیش‌بینی عملکرد شغلی از روی مولفه‌های سرمایه اجتماعی

R Square	Coefficients		متغیر وابسته
	B	سطح معناداری	
	Constant = ۸۶۳		
.۷۸۸	.۵۹۱	.۰۰۰	روابط اجتماعی رسمی و غیررسمی کارکنان
	.۲۰۶	.۰۰۰	مشارکت سیاسی کارکنان
	.۸۳	.۰۰۰	اعتماد
	.۵۰	.۰۰۵	معاشرت و دوستی کارکنان
	.۸۶۳	.۰۰۰	سرمایه اجتماعی

جدول ۲)، نتایج تحلیل رگرسیون گام‌به‌گام برای بررسی رابطه مولفه‌های سرمایه و عملکرد شغلی را نشان می‌دهد. از آنجا که ما به دنبال حداقل متغیر مستقل می‌باشیم تا از آن طریق، متغیر وابسته را پیش‌بینی کنیم، از طریق روش رگرسیون گام‌به‌گام stepwise این تحلیل انجام می‌گیرد. نتایج رگرسیون با روش گام‌به‌گام نشان می‌دهد که از چهار مولفه سرمایه اجتماعی، اعتماد، توانایی برقراری روابط اجتماعی غیررسمی، تنوع در معاشرت‌ها و دوستی‌ها و مشارکت سیاسی، بهترین پیش‌بینی‌کننده عملکرد شغلی است و روی هم‌رفته ۷۸۸ درصد واریانس عملکرد شغلی اساتید را تعیین می‌کنند. ضریب رگرسیون استاندارد شده Square R برابر با ۰/۷۸۸ می‌باشد که نشان‌دهنده رابطه بین متغیر مستقل و وابسته می‌باشد؛ یعنی ۰/۷۸۸. درصد تغییرات عملکرد شغلی تحت تاثیر چهار متغیر مستقل مذکور است و ANOVA (Sig) کمتر از ۰/۰۵ نشان از رابطه خطی بین چهار متغیر مستقل و عملکرد شغلی می‌باشد. اگر ANOVA (Sig) (معادل) بیشتر باشد، نشان از عدم رابطه خطی بین متغیر مستقل و وابسته است.

فرضیه‌های فرعی

فرضیه ۱: میان اعتماد با عملکرد شغلی اساتید دانشگاه پیام نور استان لرستان رابطه مثبت و معناداری وجود دارد.

جدول ۳): نتایج ضریب همبستگی پیرسون بین اعتماد و عملکرد شغلی

عملکرد شغلی	همبستگی	سطح معناداری
اعتماد	۰/۷۴۹	۰/۰۰۰

نتایج جدول شماره ۳، نشان می‌دهد که بین اعتماد با عملکرد شغلی وی از نظر اساتید، رابطه مثبت وجود دارد و این رابطه در سطح $p < ۰/۰۱$ ، معنی‌دار می‌باشد (۰/۷۴۹، $r =$) است. بر این اساس، فرضیه فرعی یک، مورد تایید قرار گرفته است. اعتماد، مهم‌ترین بعد سرمایه اجتماعی است و ابعاد دیگر را نیز تحت تاثیر قرار می‌دهد. اعتماد، همچنین یکی از جنبه‌های مهم روابط انسانی است و زمینه‌ساز مشارکت و همکاری

میان اعضای جامعه می‌باشد. با تکیه بر اعتماد، می‌توان تعاملات را در زمینه‌های مختلف جامعه مانند ارتباط و تعامل با خانواده، دوستان، نهادهای رسمی و غیررسمی و همچنین مشاغل اجتماعی، ارزیابی کرد. اصل اخوت و اصل وحدت که دلیلی قاطع بر اهمیت اعتماد اجتماعی در اسلام است، راهکاری مطمئن برای افزایش اعتماد و در نتیجه سرمایه اجتماعی است.

فرضیه ۲: میان مشارکت سیاسی کارکنان با عملکرد شغلی اساتید دانشگاه پیام نور استان لرستان رابطه مثبت و معناداری وجود دارد.

جدول (۴): نتایج ضریب همبستگی پیرسون مشارکت سیاسی کارکنان و عملکرد شغلی

عملکرد شغلی	همبستگی	سطح معناداری
مشارکت سیاسی کارکنان	.۷۶۷	.۰۰۰

نتایج جدول شماره ۴، نشان می‌دهد که بین بعد مشارکت سیاسی کارکنان با عملکرد شغلی آنها از نظر اساتید، رابطه مثبت وجود دارد و این رابطه در سطح $p < ۰/۰۱$ معنی‌دار می‌باشد ($r = .۷۶۷$) است. بر این اساس، فرضیه فرعی دو، مورد تأیید قرار گرفته است.

مذهب، نقش بسیار مهمی در سرمایه اجتماعی ایفا می‌کند؛ افراد به تناسب دین و مذهبی که دارند، ممکن است با یکدیگر مشارکت اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و فرهنگی داشته باشند. مانند: فعالیت در امور مساجد و تکایا، کلیساها و یا اماکن مذهبی و زیارتی می‌تواند آغازی برای آشنایی، مشارکت و ارتباط بیشتر افراد با یکدیگر شده و سطح سرمایه اجتماعی را افزایش دهد.

خلاصه‌ای از آیات قرآن کریم که اشاره‌ای به میزان مشارکت سیاسی افراد یک جامعه دارد، در زیر آورده شده است: آیات مربوط به امر به معروف و نهی از منکر (سوره آل عمران: ۱۰۴ و ۱۱۰، سوره توبه: ۷۱)؛ آیات لزوم اطاعت از اولوالامر (سوره نسا: ۱۰، ۶۵ و ۵۹)؛ نپذیرفتن ولایت و سرپرستی بیگانگان، کافران، ظالمان، فاسقان، جاهلان (سوره آل عمران: ۱۱۸ و ۲۸، سوره نسا: ۱۶ و ۱۴۴، سوره مائده: ۵۱ و ۵۷، سوره هود: ۱۱۳)؛ ولایت پیامبر ﷺ بر امت و ولایت مومنان بر یکدیگر (احزاب: ۶، توبه: ۷۱)؛ لزوم مشورت با مومنان و مشارکت دادن آنان

در امور سیاسی و اجتماعی (سوره آل عمران: ۱۱۵-۱۵۱، سوره شوری: ۳۸)؛ و جوب نجات مظلومان و مستضعفان (سوره نسا: ۷۵)؛ برپایی عدالت اجتماعی و قوانین الهی به مثابه یکی از اهداف دین و بعثت پیامبران (سوره نسا: ۵۸ و ۱۳۵، سوره حدید: ۲۹، سوره مائده: ۸ و سوره نحل: ۹۰)؛ بیان ویژگی‌های رهبر و کسی که مردم از او اطاعت و پیروی می‌کنند (سوره یونس: ۳۵)؛ ترسیم نمونه حکومت پیامبران در قرآن، مانند: حکومت داوود و سلیمان علیهم‌السلام (سوره نمل: ۲۶) (رحیمیان، ۱۳۹۲).

بی‌گمان تمام این آیات، دلیلی روشن بر اهمیت و وجود مشارکت از دیدگاه اسلام در معتبرترین منبع هدایت مسلمین یعنی قرآن کریم است. بنابراین، برای بالارفتن بیشتر مشارکت سیاسی کارکنان، تبعیت از این آیات ضروری است.

فرضیه ۳: میان توانایی برقراری روابط اجتماعی غیررسمی کارکنان با عملکرد شغلی اساتید دانشگاه پیام نور استان لرستان، رابطه مثبت و معناداری وجود دارد.

جدول ۵: نتایج ضریب همبستگی پیرسون بین توانایی برقراری روابط اجتماعی غیررسمی کارکنان و عملکرد شغلی

سطح معناداری	همبستگی	عملکرد شغلی
.۰۰۰/.	.۸۶۵/.	توانایی برقراری روابط اجتماعی غیررسمی کارکنان

نتایج جدول شماره ۵، نشان می‌دهد که بین بعد توانایی برقراری روابط اجتماعی غیررسمی کارکنان با عملکرد شغلی آنها از نظر اساتید، رابطه مثبت وجود دارد و این رابطه در سطح $p < 0/01$ معنی دار می‌باشد ($r = .865$) است. بر این اساس، فرضیه فرعی ۳، مورد تایید قرار گرفته است.

در توضیح بیشتر این فرضیه می‌توان گفت: انسان موجودی است که نیازمند روابط اجتماعی است و بدون حضور در اجتماع، هیچ‌گاه از عهده پاسخ‌گویی به نیازهای متنوع زندگی خویش بر نمی‌آید. طبیعی است که زندگی در هر محیط و اجتماعی به معنای متعهد شدن نسبت به شرایط و مقررات ویژه آن محیط است. زندگی اجتماعی نیز بر محور اصول، آداب، قوانین و روابطی تنظیم شده است. اسلام نیز به‌عنوان دینی که پاسخ‌گوی

نیازهای ضروری روحی و جسمی انسان‌ها در تمام زمان‌ها و مکان‌هاست، نه تنها روابط سازنده اجتماعی را مورد تأیید قرار داده و امضاء کرده است بلکه، با پایه‌گذاری برخی از اصول در روابط اجتماعی، اهمیت آنها را به جامعه ایمانی گوشزد کرده است. از آیات کریمه قرآن استفاده می‌شود که اجتماعی بودن انسان در متن خلقت و آفرینش او پی‌ریزی شده است. آیات ۱۱ و ۱۳ سوره حجرات، آیه ۵۴ سوره فرقان، آیات ۲۷، ۳۰ و ۳۱ سوره نور، آیه ۲۳ سوره توبه، التزام به برخی از اصول روابط اجتماعی و پرهیز از بعضی از آداب نکوهیده در تعامل با همگان را ضروری توصیف می‌کنند و بدین ترتیب، مرز تمایز روابط اجتماعی افراد را از همدیگر مشخص می‌کنند. همچنین، راه کارهای افزایش روابط اجتماعی سالم که منجر به افزایش سرمایه اجتماعی گردد را یادآور می‌شوند.

فرضیه ۴: میان تنوع در معاشرت‌ها و دوستی‌های کارکنان با عملکرد شغلی اساتید دانشگاه پیام نور استان لرستان، رابطه مثبت و معناداری وجود دارد.

جدول ۶: نتایج ضریب همبستگی پیرسون بین تنوع در معاشرت‌ها

و دوستی‌های کارکنان با عملکرد شغلی

عملکرد شغلی	همبستگی	سطح معناداری
تنوع در معاشرت‌ها و دوستی‌های کارکنان	۰/۵۶۵	۰/۰۰۰

نتایج جدول شماره ۶، نشان می‌دهد که بین تنوع در معاشرت‌ها و دوستی‌های کارکنان با عملکرد شغلی اساتید دانشگاه پیام نور استان لرستان، رابطه مثبت وجود دارد و این رابطه در سطح $p < 0/01$ معنی‌دار می‌باشد ($r = 0/655$) است. بر این اساس، فرضیه فرعی ۴، مورد تأیید قرار گرفته است.

نکته قابل توجه در این است که، در معاشرت چه معیارهایی را بایست در نظر داشته باشیم تا معاشرت‌ها، انسان‌ساز و جامعه‌ساز باشد و بتواند سطح سرمایه اجتماعی را افزایش داده و ما را در مسیر اهداف و فلسفه آفرینش یاری رساند؛ موضوعی که در آیات الهی نیز به آن توجه داده شده است. در قرآن کریم دست کم می‌توان هفت معیار برای معاشرت‌های انسانی شناسایی کرد.

از مهم‌ترین معیارهایی که خداوند برای معاشرت و دوستی با دیگران بیان می‌کند، مساله ایمان است؛ زیرا ارتباطات میان مومنان با غیرمومنان می‌تواند تاثیرات منفی به جا گذارد؛ زیرا انسان همان اندازه که تاثیرگذار است، ممکن است از دیگران تاثیر پذیرد و کسی که کامل ساخته نباشد، در معرض خطر قرار گیرد. از این‌رو، از شرایط دوستی و معاشرت بر ایمان است (سوره آل عمران: ۲۷، سوره نساء: ۱۴۴ و سوره انفال: ۷۲) دومین معیار در معاشرت‌ها و دوستی‌ها، تقواست که یکی از مهم‌ترین ملاک‌های قرآنی است و خداوند در آیاتی مانند آیه ۶۷ سوره زخرف بر آن تاکید کرده است. صداقت و راستگویی (سوره نساء: ۶۹)، صلاح و درستکاری (همان)، عرف عقلایی و خرد جمعی و سیره خردمندان (سوره بقره: ۲۲۹، سوره نساء: ۱۴، سوره لقمان: ۱۵ و سوره طلاق: ۲) در کنار معیار مصلحت و مصالح عمومی و خصوصی (سوره انعام: ۱۵۲ و سوره اسراء: ۳۴) و هجرت از محیط ناسالم به محیط سالم اجتماعی (سوره نساء: ۸۹، سوره انفال: ۷۲ تا ۷۵ و سوره حشر: ۷) از دیگر مهم‌ترین ملاک‌ها و معیارهای دوست‌گزینی و معاشرت با مردم است که خداوند بر آن تاکید کرده است. پرواضح است که ملاک قراردادن موارد ذکر شده، افزایش سرمایه‌های اجتماعی را در جامعه فراهم خواهد کرد.

نتیجه‌گیری

بررسی مسائل مختلف اجتماعی همچون سرمایه اجتماعی در هر جامعه‌ای، باید با در نظر گرفتن فرهنگ، آداب، رسوم، اعتقادات و دین آن جامعه صورت گیرد. در کشورهای اسلامی و از جمله در ایران، بخش مهمی از فرهنگ و اعتقادات مردم، متأثر از دین اسلام است. بنابراین در تحلیل سرمایه اجتماعی، بررسی رابطه میان اسلام و سرمایه اجتماعی از اهمیت زیادی برخوردار است. در دین اسلام با توجه به چارچوب‌های اعتقادی و برنامه‌های ویژه برای آرامش و تعالی روحی انسان‌ها، مسلمانان به گونه‌ای تربیت می‌شوند که بسیاری از ارزش‌ها و صفات اخلاقی در آنها به صورت درونی در می‌آید که این صفات تأثیر زیادی بر کیفیت و کمیت روابط اجتماعی آنها دارد.

اهمیت ارتباطات مؤثر در دنیای امروز به اندازه‌ای است که بسیاری از محققان کاربرد صحیح آن را عامل موفقیت و خوشبختی دانسته و عدم توانایی در کاربرد آن را نیز، دلیل

عدم موفقیت و شکست در زندگی خصوصی و اداری می‌دانند. در یک سازمان یا شرکت تجاری، اهمیت ارتباطات به اندازه اهمیت سرمایه‌گذاری آن اعم از مالی و انسانی و مانند آن می‌باشد؛ زیرا بدون استقرار ارتباطات در سازمان و وجود شبکه ارتباطی کامل بین واحدها و کارکنان، اعمال مدیریت و ایجاد روابط سالم در سازمان و تصمیم‌گیری درست و راه‌کارهای ابتکاری و به‌هنگام و اجرای دقیق وظایف و در نهایت، رسیدن به اهداف پیش‌بینی‌شده، امری غیرممکن می‌باشد؛ اگرچه ارتباطات، همیشه خود، هدف نیست، ولی به‌عنوان مهم‌ترین ابزار مدیریت در همه کارکردهای مدیریت دخالت دارد و استفاده از مدیریت ارتباطات، یکی از عمده‌ترین فعالیت‌های سازمان‌ها می‌باشد. وقتی روابط میان افراد، به گونه‌ای دگرگون شود که افکار خود را بیان کنند، سرمایه اجتماعی به‌طور طبیعی به وجود می‌آید.

نتایج تحقیق نشان می‌دهد، رابطه مثبت و معنی‌داری میان افزایش سرمایه اجتماعی کارکنان و افزایش عملکرد بهتر، وجود دارد. مزیت عمده اعتماد بین افراد، تسهیل اطلاعات و همکاری می‌باشد. وقتی افراد، اعتماد داشته باشند که به عقاید آنان احترام گذاشته می‌شود، آنها تمایل بیشتری برای ارائه عقاید خلاق، اهداف و عقاید فردی دارند؛ چنین محیطی، عقاید خلاق را در سازمان به وجود می‌آورد و تعارضات را در موقعیت برد - برد حل می‌نماید. اطلاعات، مؤثرترین و کارآمدترین ثروت و سرمایه هر ملت و به تبع آن، هر سازمانی می‌باشد. اطلاعات، میزان دانشی است که اعضای شبکه اجتماعی از یکدیگر دارند. فوکومایا، معتقد است که قبل از ورود به هر سیستم تجاری یا اجتماعی، باید آگاهی کافی درباره شبکه‌های اعتماد موجود در آن سیستم و ویژگی‌های آن به دست آورد؛ زیرا اعتماد را پایه هرگونه مبادلات اقتصادی و فرهنگی می‌داند (علوی، ۱۳۸۰: ۴۲). با نگاهی مجدد به آموزه‌های دینی نیز این مطالب اثبات می‌گردد.

مولفه‌های سرمایه اجتماعی در جامعه اسلامی به‌صورت زیر مطرح می‌گردد:

تأکید بر خدا محوری و تقوای الهی، کنترل هوای نفس، محبت نسبت به مردمان و نفی خشونت‌ورزی، عفو و بخشش، انجام عمل صالح، نفی خودکامگی و قدرت‌طلبی، توجه به توده مردمان، نفی تبعیض‌گرایی، نفی خواص‌گرایی، تأکید بر انصاف و عدالت‌محوری، مدارا و ملایمت، نفی بدبینی، تأکید بر حُسن‌ظن، خوش‌رفتاری، خوش‌رویی و وفای به

عهد، نفی سخن‌چینی و دروغ‌گویی و تأکید بر صداقت، ستر عیوب و اعتدال. دین اسلام، توجهی ویژه به مسأله اجتماع و تقویت روابط اجتماعی مسلمانان دارد. به‌عنوان نمونه، می‌توان به اصل وحدت، اصل اخوت و اصل تعاون اشاره کرد که در قالب اخلاق اجتماعی اسلام قرار می‌گیرند (فاضلی و همکاران، ۱۳۹۱). همان‌طور که مشهود است، مولفه‌های اسلامی و قرآنی، شاخص‌های سرمایه اجتماعی از دیدگاه متفکرین جدید را نیز تایید می‌نماید.

ناهمگونی نیروی کار در سازمان‌ها باعث شده که افرادی با مهارت‌ها، تجربه‌ها و دیدگاه‌های متفاوت به سازمان پیوندند؛ سازمان‌هایی که بتوانند از نیروهای کار گوناگون و نامتجانس استفاده کنند - یعنی افراد از نظر جنس، نژاد، قومیت، سن، توانایی و از این قبیل متفاوت باشند- می‌توانند در صحنه رقابت افرادی را به کار گیرند که تفاوت‌های زیادی با هم دارند و سازمان‌ها باید فضای دوستانه برای کسانی به وجود آورند که تفاوت‌های زیادی با اکثریت نیروهای موجود در آنها دارند. اجرای برنامه‌هایی از قبیل آموزش نیروهای کار ناهمگون از اهمیت زیادی برخوردار است. معمولاً آموزش این افراد به‌عنوان محملی برای افزایش آگاهی و ارائه نمونه یا الگو درمی‌آید. مشارکت دادن افراد که دارای ارزش‌های فردی مختلف هستند، در امور سازمان مستلزم درک متقابل افراد از یکدیگر و ارائه الگو یا دیدگاه‌هایی است که به اصطلاح به‌صورت قالبی می‌اندیشند (رابینز، ۱۳۸۰: ۹۸). همچنین تعالیم اسلامی، به‌ویژه قرآن به‌عنوان نظریه‌های راهنمای عمل انسان‌ها، ارائه‌دهنده راهکارهای غنی‌سازی سرمایه اجتماعی است.

ازسوی دیگر، فواید اساسی یک فرهنگ نیرومند سازمانی را می‌توان ارتباطات آسان‌تر، همکاری‌های بیشتر و عملکرد بهتر و افزون‌تر نام برد. علاوه بر این، در این گونه فرهنگ‌ها، فضایی از شوخ‌طبعی را در سازمان ایجاد می‌کنند که به اعتقاد بسیاری از پژوهشگران می‌تواند عملکرد و تمایل اعتماد به دیگران و عملکرد افراد را افزایش داده و در عین حال، سطح فشار روانی و حالت‌های نامطلوب خلقی را کاهش دهد. کارکنانی که در محیطی مفرح کار می‌کنند، خدمات بهتری نیز به مراجعان ارائه می‌دهند. نتایج تحقیق موید وجود رابطه مثبت و معنی‌دار میان این دو متغیر در سازمان می‌باشد.

توجه به این نکته ضروری به نظر می‌آید که سازمان‌ها، نهادهای اجتماعی هستند که از

اجتماع انسان‌ها برای تأمین یک یا چند نیاز جامعه شکل گرفته‌اند و در عین حال، هر انسانی برای ادامه حیات خود ناچار است با دیگران همکاری و تعامل داشته باشد و در حقیقت، سازمان، مرکز و محل همکاری انسان‌هاست که هر فرد می‌تواند بدان وسیله نیازهای خود را تأمین کند. بی‌شک، در یک شبکه ارتباطی که افراد ارتباط اجتماعی نزدیکی به هم دارند، هر چه ارتباطات میان افراد بیشتر باشد، اعضای گروه هماهنگ‌تر و همبستگی درونی شرکت حفظ می‌شود.

گولدنر، سازمان‌ها را به‌عنوان سیستم‌های باز در نظر می‌گیرد که از اجزاء به هم وابسته تشکیل شده‌اند به گونه‌ای که هر جزء به بقای کل سیستم کمک می‌کند؛ این وابستگی متقابل به گونه‌ای که تغییر در یک قسمت، باعث تغییر در قسمت‌های دیگر آن می‌شود. این گونه تغییرات محل نظم سازمان در نظر گرفته نمی‌شود؛ زیرا اساس نظریه سیستم باز، این است که نظام به‌سوی تعادل گرایش دارد. افراد سازمان که دارای ارزش‌ها و اعتقادات مشترک هستند که با هم دارای کنش متقابل‌اند و هر فعالیت یا نگرشی که مغایر با اعتقادات و ارزش‌های افراد سازمان باشد، به‌عنوان خطر در نظر گرفته می‌شود و سازمان سعی در رسیدن به تعادل را دارد (صبوری، ۱۳۸۷: ۱۳۷). نتایج تحقیق، تأییدکننده وجود رابطه مثبت و معنی‌دار میان این دو متغیر در سازمان می‌باشد.

پیشنهاد‌های تحقیق

- دستیابی به فناوری مدرن و پیشرفته ارتباطی بومی به‌منظور تبادل اطلاعات بین گروه‌ها و نهادهای جامعه.
- تقویت و تشویق نهادهای اجتماعی صنفی حرفه‌ای با توجه به هویت مشترک افراد در قالب این نوع نهادها، سبب ایجاد همکاری گروهی خواهد شد و باعث کاهش هزینه‌های نظارت و سرپرستی رسمی می‌شود.
- برنامه‌ریزی برای غنی‌سازی فرهنگ اجتماعی و سازمانی؛ هرگونه اقدامی که از سوی مدیران در این زمینه صورت گیرد، سبب افزایش سرمایه اقتصادی می‌شود.
- فراهم کردن راه کارهای جدید ساختار تصمیم‌گیری در سازمان‌ها بر مبنای مدیریت مشارکتی.

- ارتباطات متقابل به صورت یک تعهد دو جانبه مد نظر قرار گیرد. اگر سازمان بخواهد از نظر ارتباطات موفق باشد، باید ارتباطات، مسیر دو طرفه را طی کند.
- استخدام مادام‌العمر کارکنان سازمان.
- تفویض اختیار در سطح مسئولیت به نیروهای رده پایین برای تقویت شبکه‌های اعتماد.
- تعدیل و توزیع عادلانه درآمدها و شانس فرصت‌های متعادل و امکانات برابر سازمان، یکی از محورهای اصلی ایجاد سرمایه اجتماعی و عملکرد سازمانی است.
- برنامه‌ریزی برای سرمایه‌گذاری و برقراری ارتباط بین افراد و سازمان‌های اجتماعی فراهم کردن امکانات استفاده روزافزون از وسایل الکترونیک، تلفن و دعوت به جلسه از طریق پست الکترونیک، برای تسهیل همکاری و تعامل بین کارکنان با هدف افزایش و بهبود عملکرد.
- هم‌اندیشی بیشتر محققان این حوزه و ایجاد یک مرکز علمی تحت عنوان: مرکز پژوهش‌های سرمایه اجتماعی قرآنی که البته می‌تواند بخشی از سازمان‌های پژوهشی موجود نیز باشد، برای معرفی یک شاخص جامع سرمایه اجتماعی بر مبنای تعالیم قرآنی، این شاخص ترکیبی به‌عنوان یک کار جدید و قرآنی، به ادبیات اقتصادی و اجتماعی جهان معرفی گردد. می‌توان با تدوین شاخص‌هایی جامع که در بردارنده تمامی مفاهیم قرآنی سرمایه اجتماعی بوده و برای تمامی کشورها قابل محاسبه باشد، گام مهمی در ترویج فرهنگ قرآنی در سطح دنیا برداشت.
- گسترش و تعمیق اعتقادات و توسعه فرهنگ اسلامی، زیربنای توسعه اقتصادی و اجتماعی است. اگر اکثر افراد جامعه اسلامی، ایمان و بصیرت کافی داشته و به اجرای اصول اسلامی پایبند باشند، سرمایه اجتماعی زیادی در جامعه به وجود می‌آید. در این میان، پایبندی روسا و مسئولین حکومتی به اجرای اصول اسلامی اهمیت ویژه‌ای دارد.
- گسترش مشارکت اجتماعی مردم در امور جامعه نشان می‌دهد، هر جا که مردم به صورت داوطلبانه و خودجوش مشارکت کنند، مشکلات حل می‌شود و رشد و پیشرفت نمایان می‌شود، ولی در غیاب مشارکت مردم، دولت‌ها به تنهایی قادر به حل

تمام مسائل نیستند و در این حالت، سرعت پیشرفت جامعه، کند می‌باشد. بنابراین، دولت‌ها باید زمینه مشارکت اجتماعی مردم را با الگوهای اسلامی فراهم سازند و این به منزله پیاده کردن اصل تعاون در جامعه است که می‌تواند منشأ بسیاری از تحولات و پیشرفت‌ها در جامعه باشد. مشارکت‌های اجتماعی (فعالیت‌های داوطلبانه) با الگوی اسلامی باید مورد تشویق و حمایت قرار گیرد و بستر مشارکت مردم از سوی دولت، سازمان‌ها و نهادهای حکومتی فراهم شود.

منابع

* قرآن کریم

۱. افسری، علی (۱۳۹۲)، «سرمایه اجتماعی در اسلام»، دوفصلنامه تخصصی پژوهش‌های میان‌رشته‌ای قرآن کریم، ش ۱.
۲. بوردیو، پیر (۱۳۸۰)، نظریه کنش: دلایل عملی و انتخاب عقلانی، ترجمه: مرتضی مردیها، تهران: انتشارات نقش و نگار
۳. _____ (۱۳۸۴)، شکل‌های سرمایه، در سرمایه اجتماعی: اعتماد، دموکراسی و توسعه، گردآوری: کیان تاجبخش، ترجمه: افشین خاکباز و حسن پویان، تهران: نشر شیرازه.
۴. پارسائیان، علی و محمد اعرابی (۱۳۸۵)، رفتار سازمانی، تهران: انتشارات دفتر پژوهش‌های فرهنگی.
۵. تاجبخش، کیان (۱۳۸۴)، سرمایه اجتماعی، اعتماد، دموکراسی و توسعه، تهران: نشر شیرازه.
۶. ترابی، دیوید (۱۳۸۲)، اقتصاد و فرهنگ، ترجمه: کاظم فرهادی، تهران: نشر نی.
۷. توسلی، غلامعباس و مرضیه موسوی (۱۳۸۴)، «مفهوم سرمایه در نظرات کلاسیک و جدید با تاکید بر نظریه‌های سرمایه اجتماعی»، نامه علوم اجتماعی، ش ۲۶.
۸. درویشی، محسن (۱۳۸۹)، «سرمایه اجتماعی»، روزنامه همشهری، چهارشنبه ۲۲ دی، کد مطلب: ۱۲۵۵۹۸.
۹. ربانی خوراسگانی، علی، صدیق اورعی، غلامرضا و مهدی خنده‌رو (۱۳۸۸)، «بررسی سرمایه اجتماعی و عوامل موثر بر شکل‌گیری آن در سطح محله»، نشریه علوم اجتماعی دانشکده ادبیات و علوم انسانی مشهد، ش ۲.
۱۰. رحیمیان، بابک (۱۳۹۲)، «قرآن و سیاست؛ آیات سیاسی در قرآن، تشکیل دولت»، وبلاگ اندیشه پاک، http://setayeshe_pak.persianblog.ir/post/
۱۱. رضایی، محمدعلی (۱۳۸۶)، بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی و شدت جرم، پایان‌نامه کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی، دانشگاه تبریز.

۱۲. ساندرز، دیوید (۱۳۸۰)، الگوهای بی ثباتی سیاسی، ناشر: پژوهشکده مطالعات راهبردی
۱۳. شارع‌پور، محمود و غلامرضا خوش‌فر (۱۳۸۰)، بررسی تاثیر سرمایه فرهنگی بر هویت اجتماعی جوانان شهر تهران، تهران: اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی.
۱۴. شریفیان ثانی، مریم (۱۳۸۰)، «سرمایه اجتماعی: مفاهیم اصلی و چهارچوب نظری»، فصلنامه علمی- پژوهشی رفاه اجتماعی، ش ۲.
۱۵. علوی، سید بابک (۱۳۸۰)، «نقش سرمایه اجتماعی در توسعه»، در: مجله تدبیر، ش ۱۳۵.
۱۶. فاضلی کبریا، حامد، صفرزاده، حسین و مسعود حسن‌زاده (۱۳۹۱). «طراحی مدل مفهومی سرمایه اجتماعی با تأکید بر آموزه‌های نهج البلاغه»، فصلنامه پژوهش‌های مدیریت سرمایه، ش ۲.
۱۷. فاضلی، محمد (۱۳۸۲)، مصرف و سبک زندگی، قم: انتشارات صبح صادق.
۱۸. فوکویاما، فرانسیس (۱۳۸۴)، سرمایه اجتماعی و جامعه مدنی، در سرمایه اجتماعی: اعتماد، دموکراسی و توسعه، گردآوری: کیان تاجبخش، ترجمه: افشین خاکباز و حسن پویان، تهران: نشر شیرازه.
۱۹. فصیحی، امان‌الله (۱۳۸۶)؛ «دین و سرمایه اجتماعی»، معرفت، ش ۱۲۳.
۲۰. فیلد، جان (۱۳۸۵)، سرمایه اجتماعی، ترجمه: جلال متقی، تهران: موسسه عالی پژوهش تامین اجتماعی.
۲۱. فیروزآبادی، سیداحمد (۱۳۸۴)، سرمایه اجتماعی و عوامل مؤثر بر شکل‌گیری آن در شهر تهران، دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران: پایان‌نامه دوره دکتری.
۲۲. قدسی، امیر (۱۳۸۹)، «جایگاه سرمایه اجتماعی در بازتولید قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران»، فصلنامه راهبرد دفاعی، ش ۳۰.
۲۳. کروی، مهدی (۱۳۸۷)، «فرهنگ قومی، سرمایه فرهنگی و صنعت گردشگری». فصلنامه علمی- پژوهشی رفاه اجتماعی، ش ۲۸.
۲۴. کلمن، جیمز (۱۳۸۷)، بنیادهای نظریه اجتماعی، ترجمه: منوچهر صبوری، چاپ اول، نشر نی.
۲۵. مبشری، محمد (۱۳۸۷)، «سرمایه اجتماعی چیست»، روزنامه همشهری، سه شنبه ۳۰ مهر، سال شانزدهم، ش ۴۶۷۹.

۲۶. محسنی تبریزی، علیرضا و مریم آقامحسنی (۱۳۸۹)، «بررسی نقش سرمایه اجتماعی در توسعه شهری»؛ مورد پژوهشی: شهر محلات، مدیریت شهری، ش ۲۶.
۲۷. محسنی، منوچهر (۱۳۷۴)، نگرش‌ها و اعتماد: بررسی آگاهی‌ها، نگرش‌ها و رفتارهای اجتماعی- فرهنگی ایران، تهران: نشر زهد.
۲۸. ملاحسنی، حسین (۱۳۸۱)، بررسی رابطه بین میزان سرمایه اجتماعی و نوع دین‌داری در بین دانش‌آموزان سال سوم دبیرستان در استان گلستان، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت مدرس.
۲۹. ممتاز، فریده (۱۳۸۳)، «معرفی مفهوم طبقه از دیدگاه بوردیو»، پژوهشگاه علوم انسانی، ش ۴۱-۴۲.
۳۰. موسوی خامنه، مرضیه (۱۳۸۳)، سرمایه اجتماعی و سلوک اجتماعی (پیامدهای مدنی سرمایه اجتماعی در مدارس)، رساله دکتری جامعه‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران.
۳۱. مهری، کریم (۱۳۸۴)، «بررسی تاثیر سرمایه اجتماعی بر موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان شهر تهران»، خانواده و پژوهش، ش ۲.
۳۲. میلر، کاترین (۱۳۸۵)، ارتباطات سازمانی، مترجم: آذر قبادی، تهران: انتشارات مدیریت صنعتی.
۳۳. نوغانی، محسن (۱۳۸۶)، «تاثیر نابرابری سرمایه فرهنگی بر موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان پیش‌دانشگاهی در دستیابی به آموزش عالی»، فصلنامه تعلیم و تربیت، ش ۲۳.
۳۴. الوانی، سیدمهدی و میرعلی سیدنقوی (۱۳۸۱)، «سرمایه اجتماعی، مفاهیم و نظریه‌ها»، فصلنامه مطالعات مدیریت، ش ۳۳-۳۴.
۳۵. یارمحمد توسکی، مریم (۱۳۸۴)، سرمایه اجتماعی، پایگاه اینترنتی مؤسسه سرمایه اجتماعی (www.pscin.com).

36. Anheier .H & Gerhards. J & Romo. F (1995), *Forms of capital and Social Structure in Cultural Field*, American Journal of Sociology.

37. Bourdieu, Pierre (1984), *Distinction: A Social Critique of the Judgments of the Taste*, Translated by Richard Nice, London, Rutledge.

38. Leana, Carrie R & Harry J. van Buren (1999), "Organizational Social Capital And Employment Practices" *Academy of management Review*; Vol 24, No3, 538-555.
39. Nahapiet, J, & Ghoshal, s. (1998), "Social Capital, Intellectual capital & the organizational advantage" *Academy of management Reivew*, 23(2), 242-260.
40. Putnam, R. D. (1993), *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy*, Princeton, Princeton University Press.
41. Storberg, Jula (2002), *The Evolution of Capital Theory: A Critque of a Theory of Social Capital and Implications For HRD*, *Human Resource Development Review*, 1, 468.
42. Tymon, Walter G & Stephen A. Stumpf (2003), "Social Capital in the Success of knowledge Worker" *career Development International*, 1/8, -12-20.
43. Zak, P.J. and Knack, S. (2001), "Trust and Growth", *The Economic Journal*, 111, 295-321.

